

OKUR-YAZARLIK KAVRAMI VE DÜZEYLERİ

*Firdevs GÜNEŞ**

Okur-yazarlık kavramının günümüze kadar çeşitli tanımları yapılmıştır. Okuma-yazma çalışmalarının temelini oluşturan bu kavramın birbirinden farklı tanımlarının yapılması, değişen koşulların ve ihtiyaçların çeşitliliği ile okuma-yazma öğretimi anlayışının gelişiminden kaynaklanmıştır. Burada okur-yazarlık kavramının gelişimi ve düzeyleri belirli bir sıra içerisinde incelenmektedir.

Okur-yazarlık, genellikle yetişkinin yazılı işaretleri, yani okuma ve yazmayı en basit şekilde anladığı zaman başlamaktadır. Eskiden sadece adını okuyup-yazabilene ve imzasını atabilene okur-yazar deniliyordu. Ancak, zamanla çok sınırlı olan bu ölçüler değişmeye başlamıştır. Unesco tarafından 1951 yılında yapılan bir toplantıda, Eğitim İstatistiklerini Normalleştirmekle Görevli Uzmanlar Komitesi, okur-yazarı şu şekilde tanımlamıştır: “Okur-yazar, günlük yaşamı ile ilgili basit ve kısa bir cümleyi anlayarak okuyup-yazabilen kişidir”. Unesco 1958 yılından itibaren üye ülkelere, eğitim istatistiklerinde bu tanımlarını kullanmalarını tavsiye etmiştir. Çeşitli ülkeler tarafından da kullanılan bu ilk okur-yazar tanımı, okuma-yazmanın temel unsurları olan kodlama ve kodu çözme becerilerini kapsamaktadır.

Dünyamızda sosyal ve ekonomik kalkınma hareketinin başlaması ve özellikle okumaz-yazmazların büyük çoğunlukta olduğu ülkelerin bağımsızlığına kavuşması üzerine, 1962 yılında Unesco Paris’te bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıda, uluslararası okuma-yazma uzmanlarından oluşan bir komite *okur-yazarı* şöyle tanımlamıştır: “Okur-yazar, kendinin ve içinde yaşadığı toplumun gelişmesine katkıda bulunabilecek derecede okuma-yazma ve hesap yapma becerilerine sahip, grup ve topluluk içindeki görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için gerekli bilgi ve becerileri kazanmış kişidir”. Bu tanıma göre okur-yazarın, en az bir ilkökul mezunu kadar okuma-yazma ve hesap yapma becerilerine sahip olması gerekmektedir.

* Doç. Dr. A.Ü. Eğt. Bil. Fak. Halk Eğitimi Bölümü.

Yine 1962 yılında okumaz-yazmazlığı önlemek için Birleşmiş Milletler tarafından Roma'da düzenlenen "Okuma-Yazma ve Toplum" konulu Dünya Konferansı'nda, "Okur-yazar, en az beş yıl eğitim görmüş biri kadar bilgili ve günlük gazeteleri rahatlıkla okuyabilen kişi", olarak tanımlanmıştır (Sautoy, 1966, s. 19).

Ertesi yıl Filipinler'de *okur-yazar*; "günlük gazeteleri, bültenleri, ilanları, mektupları ve vergi bildirim formlarını anlayarak okuyabilen, bu formları doldurabilen ve mektup yazabilen kişi", olarak tanımlanmıştır.

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, 1960 yılından sonra okuma-yazma kavramına dar açıdan bakış bir yana bırakılmış, fonksiyonel okuma-yazma olarak tasarlanan ve sürekli eğitim anlayışına yönelik bir okuma-yazma kavramı gündeme gelmiştir. Bu arada Unesco, 1964 yılında okumaz-yazmazlıkla savaşın özel durumlarını incelemek, dünyanın çeşitli yerlerindeki sorunları ortaya çıkarmak ve gerekli çözüm yollarını araştırmak amacıyla iki konferans düzenlemiştir. Bunlardan ilki, 1964 yılının Mart ayında Abidjan'da toplanan "Afrika Ülkelerinde Okuma-Yazma Öğretiminin Düzenlenmesi ve Planlanması Konferansı"; ikincisi ise yine 1964 yılının Ekim ayında İskenderiye'de toplanan "Arap Ülkelerinde Okuma-Yazma Öğretiminin Düzenlenmesi ve Planlanması Konferansı"dır. Bu iki konferansın özel bir önemi bulunmaktadır. Zira okuma-yazma ile ilgili yapılan bütün işler özetlenmiş ve yeni çözüm yolları ele alınmıştır. Bunun üzerine Unesco Genel Müdürü, 1964 yılının Kasım ayında toplanan 13. Genel Kurul'a, yetişkinlerin sürekli eğitimlerinin tamamlayıcı bir parçası olan fonksiyonel okur-yazarlık anlayışına dayanan bir Dünya Okuma-Yazma Deneme Programı'nın uygulanmasını teklif etmiştir. Sonraları "fonksiyonel okuma-yazma" adı ile anılan Dünya Okuma-Yazma Deneme Programı 8-19 Eylül 1965 tarihlerinde Tahran'da toplanan, Okumaz-Yazmazlığın Önlenmesi Konusunda Dünya Eğitim Bakanları Kongresi'nde onaylanmış ve fonksiyonel okur-yazarlık şu şekilde açıklanmıştır (Unesco, 1976, s. 79):

Yetişkinlerin okuma-yazma öğretimi, genel kalkınmanın temel unsuru olarak ekonomik ve sosyal önceliklere, aynı zamanda, bugünün ve yarının insan gücü ihtiyaçlarına sıkı sıkıya bağlı olmalıdır. O halde bütün amaçlar, fonksiyonel okuma-yazma öğretimine doğru yönelmelidir. Okuma-yazma başlı başına bir amaç olma yerine, sadece okuma-yazma ile ilgili becerilerin kazandırılmasının çok ötesinde kişinin sosyal, yurttaşlık görevleri ile ilgili ve ekonomik rollerine hazırlamasının bir yolu olarak görülmelidir. Okuma-yazma öğretimi yaşam seviyesinin en kısa sürede iyileşmesi için faydalı bilgiler kazandırmaya araç olmalıdır. Okuma ve yazma yalnız temel, genel bilgilere değil, aynı zamanda işe hazırlamaya, üretimi artırmaya, yurttaşlık hayatına daha geniş ölçüde katılmaya, kişinin kendisini çevreyen

dünyayı daha iyi anlamasına ve daha ileride de temel insan kültürüne yönelmelidir.

Unesco, 1966 yılından itibaren fonksiyonel okuma-yazma yaklaşımını, Dünya Okuma-Yazma Deneme Programı çerçevesinde beş yıl süre ile belirli ülkelerde uygulamaya başlamıştır. Ancak, bu yıllarda *fonksiyonel okur-yazarlık*, bazı yanlış anlamalara yol açmış ve Unesco bu durumu önlemek için bir tanım geliştirmiştir. Bu tanım şöyledir: “Fonksiyonel okur-yazar, içinde yaşadığı grupta, insanların genellikle eğitimin gerekli olduğu hususunda görüş birliği içinde oldukları bütün faaliyetlerde, aktif bir rol oynamaya yeterli bilgiye sahip kişidir”. Bu genel tanım birçok uzman tarafından yeterli görülmemiştir. Diğer taraftan, Unesco’nun uyguladığı Dünya Okuma-Yazma Deneme Programı üzerinde çeşitli değerlendirmelere de başlanmıştır. Bu değerlendirmelerde, fonksiyonel okur-yazarlık kavramının okuma-yazma öğretimi ile birlikte yürütülen mesleki teknik yetiştirme programı anlamını taşıdığı, bir başka ifade ile içinde okuma-yazma öğretiminin yer aldığı mesleki teknik yetiştirme programı anlamına geldiği, ortaya çıkmıştır. Fonksiyonel okur-yazarlık kavramının bu anlamda kullanılması bir hayli kargaşaya yol açmıştır. Oysa, Tahran’da yapılan fonksiyonel okuma-yazma tanımında: “Sosyal eğitim ve yurttaşlık eğitimi”, “genel bilgi”, “çevresindeki dünyayı anlama” ve “temel insan kültürü” gibi ifadeler yer almaktadır. Ancak, bu ifadeler uygulamaya yansıtılmamıştır. Zaten, Dünya Okuma-Yazma Deneme Programını olumlu ve olumsuz yönden değerlendiren uzmanların birleştikleri noktalardan biri, fonksiyonel okuma-yazma programlarının dar bir ekonomik anlayış çerçevesinde yürütülmeyip sosyal ve kültürel değerleri de kapsamaları gerektiği; esasen insanın ve toplumun bütün yönleri ile ele alınması halinde gelişmenin mümkün olabileceği, görüşü olmuştur. Bu durum bize, fonksiyonel okuma-yazma yaklaşımının uygulanmasında bireyin mesleki ve teknik yönden geliştirilmesine ağırlık verildiği, sosyal ve kültürel yönlerinin ise ihmal edildiği konusunda, uzmanların görüş birliği içinde olduklarını göstermektedir.

Bu kargaşayı önlemek için Unesco Genel Başkanı René Maheu, 1972 yılında Tokyo’da düzenlenen 3. Uluslararası Yetişkin Eğitimi Konferansı’nda şu açıklamayı yapmıştır:

Unesco olarak bugün fonksiyonel okuma-yazma adını verdiğimiz yaklaşım ile Tokyo Konferansı için hazırladığımız dokümanlarda kullandığımız bütünleşme olarak nitelenen eğitim yaklaşımının farklı olmadığını belirtmek isterim. Bazı kuruluşlar fonksiyonel okuma-yazma kavramını çok dar tamamiyle ekonomik anlamda kullansalar bile, Unesco’nun böyle bir anlayışı reddettiği akıldan çıkarılmamalıdır. Temelde hümanist bir kuruluş olan Unesco için, insan çok yönlü bir bütündür. Bu yüzden fonksiyonel okuma-yazma öğretimini toplumsal ve kültürel

ihtiyaçlara cevap verecek ve insanların toplum yaşamına katılmalarına ve toplumu değiştirmelerine imkan sağlayacak şekilde toplumla bütünleşmesi olarak anlaşılmalıdır. İşte bu nedenlerden dolayı fonksiyonel okuma-yazma üzerinde ısrarla durmaktayız.

Bunun üzerine, Konferans'taki çoğu konuşmacılar *fonksiyonel okur-yazarlık* kavramının kullanılmasını onaylamadıklarını açıkladılar. Onlara göre, fonksiyonel okur-yazarlık, toplumsal ve kültürel konuların dikate alınmaması, okuma-yazmanın amacının sadece ekonomik yönle sınırlandırılması anlamına gelmektedir. Böylece Konferans'ta okuma-yazma öğretiminde bireyin her yönü ile ele alınması gerektiği konusunda görüş birliğine varılmış, ancak bunu en iyi ifade edebilecek terim konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır.

Tahran Konferansı'nın yapıldığı 1965 yılından sonra dünyamızda başlayan politik gelişmeler okuma-yazma kavramını da etkilemiş ve Tahran Konferansı'nda kabul edilen fonksiyonel okuma-yazma kavramına yeni boyutların eklenmesini getirmiştir. Buna göre okuma-yazma, sadece ekonomik sosyal ve kültürel gelişmeyi sağlamak amacıyla değil, aynı zamanda bireyin hür olmasını sağlamak için de yapılmalıdır. Bu durum, 1975 yılının Eylül ayında Persepolis'te toplanan Uluslararası Okuma-Yazma Sempozyumunda önemle dile getirilmiş; sempozyum sonunda kabul edilen bildiride: "okuma-yazma öğretiminin bireyin gelişmesini ve hürriyetini sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği", vurgulanmıştır.

Ertesi yıl, 26 Ekim 1976 tarihinde Nairobi'de toplanan Unesco Genel Konferansı'nın 19. Oturumu'nda kabul edilen Yetişkin Eğitiminin Gelişmesine İlişkin Tavsiye Kararı'nda, "Okuma-yazma, bireylere sadece okuma, yazma ve temel bilegileri kazandırmanın ötesinde onların üretici işlerle uğraşmalarına, kendilerini daha iyi tanımalarına, sağlık ev idaresi ve çocuk yetiştirme sorunlarını daha iyi kavramalarına, daha bağımsız hareket etmelerine ve toplum hayatına daha çok katılmalarına yönelik olmalıdır" şeklinde ele alınmıştır.

Görüldüğü gibi, okuma-yazma kavramına çok yönlü yaklaşılmakta, ve bu kavram multi fonksiyonel (çok işlevsel) bir şekilde ele alınmaktadır.

Uluslararası Okuma-Yazma Günü nedeniyle 8 Eylül 1978'de bir konuşma yapan Unesco Genel Başkanı, okumaz-yazmazlığın önlenmesi konusuna tekrar dikkatleri çekmiş ve birkaç hafta sonra yapılan Unesco Genel Kurulu'nun 20. Oturumu'nda, okumaz-yazmazlık sorununun her yönüyle ele alınması gerektiği konusunu dile getirmiştir. Okumaz-yazmazlık sorununun enine boyuna tartışıldığı bu oturumda, fonksiyonel okuma-yazma kavramı yanlış anlamalara neden olduğu için bir kenara bı-

rakılmış, yerine “fonksiyonel okumaz-yazmaz” kavramı kabul edilmiştir. Buna göre, “fonksiyonel okumaz-yazmaz, toplumsal ve bireysel yönden gelişebilmesi için gerekli okuma-yazma ve hesap yapma becerilerine sahip olmayan, içinde yaşadığı topluluk ve grupta okuma-yazma ile ilgili görevlerini yerine getiremeyen kişi” olarak tanımlanmaktadır (Hamadache et Martin, 1988, s. 4).

1980’li yıllara gelindiğinde, Unesco’nun Belgrad’da toplanan Genel Kurul’un 21. Oturumu’nda, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile eğitim hakkının herkes için geçerli olduğu, ancak, bazı ülkelerde eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılmadığından bu hakkın herkese sağlanamadığı, görüşü ortaya atılmış ve bu bakış açısı ile yetişkinlere yönelik okuma-yazma çalışmalarının yanı sıra okumaz-yazmazlığın köklü bir çözümü için ilköğretimin yaygınlaştırılması çabalarına ağırlık verilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bu çift yönlü yaklaşım, hem yetişkinlerde okumaz-yazmazlığın önlenmesi, hem de ilköğretimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, Unesco’nun 1984 ve 1989 yılları arasında en çok tartıştığı konu olmuştur. Nihayet, Ekim 1989’dan itibaren Herkes İçin Eğitim adı altında sürdürülen çalışmalar 5-9 Mart 1990 yılında Tayland’da toplanan Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı’nda ele alınmış ve bu yaklaşım oybirliği ile kabul edilmiştir. Buna göre,

Her insan, çocuk, genç ve yetişkin, kendi temel öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmış eğitim olanaklarından yararlanabilmelidir. Bu ihtiyaçlar, hem temel öğrenme araçlarını (okuma, yazma, sözlü anlatım, rakamsal işlemler ve problem çözme gibi), hem de insanların varlıklarını sürdürmek, kapasitelerini sonuna kadar geliştirmek, onurlu bir biçimde yaşamak ve çalışmak, kalkınmaya her anlamda katılmak, yaşam standartlarını yükseltmek, bilgili kararlar vermek ve öğrenmeyi sürdürmek için gerek duydukları temel öğreniminin içeriğini kapsar (Unicef, 1990, s. 3).

denilerek, okuma-yazmadaki multi fonksiyonel (çok işlevsel) yaklaşımın, yetişkinlerin okuma-yazma öğretiminde olduğu kadar, ilköğretimde de amaç ve kapsamın geliştirilmesi için ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Görüldüğü gibi Okur-yazarlık kavramının günümüze kadar çeşitli tanımları yapılagelmiştir. Bu tanımların çoğu bir ülkeden diğerine, bir eğitim sisteminden ötekine değişiklik göstermiş ve farklı biçimlerde yorumlanmıştır. Tanımların farklı farklı olması, okuma-yazma öğretimi anlayışı ile kişinin okur-yazar olabilmesi için kazanması gereken bilgi ve beceri düzeyinin gelişmesinden de kaynaklanmaktadır.

Eskiden sadece adını okuyup yazabilene, imzasını atabilene okur-yazar deniliyordu. Zamanla bu sınırlı ölçüler değişmeye başlamıştır.

Unesco 1951 yılında okur-yazarı, "Günlük hayatı ile ilgili basit ve kısa bir cümleyi anlayarak okuyup-yazabilen kişi", olarak tanımlamıştır. Ardından 1960'lı yıllarda okur-yazarın tanımı, "En az beş yıl eğitim görmüş biri kadar bilgili ve günlük gazeteleri rahatlıkla okuyabilen kişi", şeklinde yapılmıştır (Güneş, 1992, s. 2).

Tahran Konferansı'nda (1965) ise fonksiyonel okur-yazar kavramı ortaya atılmış ve bu kavrama ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Uygulamada yanlış anlaşılması ve çok tartışılması nedeni ile 1978'de bu kavram bir kenara bırakılarak yerine, tam tersi bir anlam taşıyan "fonksiyonel okumaz-yazmaz" kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bununla da kalınmamış 1984'ten sonra üzerinde en çok durulan ve 1990 Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı'nda Temel Öğrenme İhtiyaçlarının Karşılanması çerçevesinde ortaya yeni bir görüş atılmıştır: Multifonksiyonel okur-yazarlık.

Bu gelişmeler çeşitli okur-yazarlık düzeylerini ve bu düzeyler arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Sözkonusu kavramları ve düzeyleri bir çizgi üzerine yerleştirdiğimizde başlangıç noktasını okumaz-yazmazlık oluşturmaktadır. Sırasıyla yarı okur-yazarlık ve yeni okur-yazarlık düzeyleri gelmektedir. Gerek yarı ve gerekse yeni okur-yazarlık düzeylerinden sonra, okur-yazarlık durumunda gerileme "gizli okumaz-yazmazlık" görülmektedir. Bu düzeyden sonra fonksiyonel ve multifonksiyonel okur-yazarlık düzeyleri gelmektedir. Aşağıda bu düzeylerin sırası ile bir incelemesi yapılmaktadır:

Okumaz-Yazmazlık

Okumaz-yazmazlık, okur-yazarlık sürecinin başlangıç noktasında bulunmaktadır. Okumaz-yazmazlık, kişilerin okuma-yazma ve aritmetikle ilgili temel bilgi ve becerileri henüz kazanmadığı bir durumdur. Unesco'nun tanımına göre, bireyin günlük hayatı ile ilgili kısa ve basit bir cümleyi anlayarak okuyup-yazamamasına okumaz-yazmazlık denilmektedir. Ülkemizde bu duruma çoğu zaman "cahillik" adı verilmektedir. Bunun da nedeni, yıllardan beri okumaz-yazmaz kişilerin hiçbirşeyi bilmemesi olarak düşünülmesidir. Oysa, okur-yazarlık herşeyi bilme, okumaz-yazmazlık da cahillik demek değildir. Burada okumaz-yazmazlıkla cahillik birbirine karıştırılmaktadır. Okumaz-yazmazlıkta bireylerin yazılı iletişim kurması, yani okuma yoluyla bilgilenmesi mümkün değildir. Ancak sözlü iletişim yoluyla gerek kitle iletişim araçlarından ve gerekse çevrelerinden çeşitli bilgileri edinebilirler. Fakat bu durum sınırlıdır. Böyle bir çerçevede okumaz-yazmazlığı "cahillikle" eşdeğer görmek yanlış olur. Bu kişilerin, okuma-yazma ve aritmetik ile ilgili temel bilgi ve becerileri olmasa bile kendilerince bazı bilgilere sahip olacakları unutulmamalıdır.

Yarı Okur-Yazarlık

Yarı okur-yazarlık, okur-yazarlık sürecinin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Okuma-yazma veya aritmetik ile ilgili temel bilgi ve becerilerin birini edinememe, ya da her birini birazcık gerçekleştirebilme bunun ötesine geçememe durumudur. Başka bir ifadeyle, okur-yazarlık gelişiminin yarım kaldığı bir düzeydir. Bireylerin bu süreci tamamlamasını engelleyen nedenler olarak başarısızlık, motivasyon eksikliği bireysel ve sosyal engeller sayılabilir. Ülkemizde görülen okuyup yazamayan, yazdığını okuyamayan ya da rakamları tanıyıp aritmetik işlemleri yapamayan kişiler bu düzeyde kalanlardır.

Yeni Okur-Yazarlık

Bu kavram okuma-yazma ve aritmetik ile ilgili temel bilgi ve becerileri yeni öğrenme durumunu anlatmak için kullanılır. Bir okuma-yazma öğretim programını henüz tamamlamış burada edindiği bilgi ve becerileri yeni yeni kullanan kişilere yeni okur-yazar denilmektedir. Bir öğretmenin doğrudan rehberliği olmaksızın bireyin öğrenme süreçlerini kendi başına sürdürebilme aşamasına geldiğini anlatmak amacıyla da kullanılır. Yeni okur-yazarlar genellikle basit düzeydeki metinleri okuyup yazabilmektedirler. Daha güç metinleri okuyup yazabilecek, edindikleri bilgi ve becerileri günlük yaşamlarında kullanabilecek düzeye tam olarak gelememektedirler. Bu nedenle, yeni okur-yazarlar okuma-yazma sonrası programlarla ilginç, kaliteli ve yeterli eğitim materyalleri ile desteklenmeli ve fonksiyonel okur-yazarlık düzeyine gelmeleri sağlanmalıdır. Aksi takdirde, okuma ve yazma becerilerini tam olarak kullanamadıklarından, yavaş yavaş okuma-yazmayı unutarak okumaz-yazmazlık düzeyine düşmeleri kaçınılmazdır.

Okur-Yazarlık Durumunda Gerileme (Gizli Okumaz-Yazmazlık)

Bu kavram, yeni okur-yazarların ileri düzeye geçememeleri, edindikleri okuma-yazma ve aritmetik ile ilgili temel bilgi ve becerileri giderek kaybetmeleri, okumaz-yazmazlığa doğru gerilemeleri durumunu anlatır. Bu duruma “gizli okumaz-yazmazlık” da denilmektedir. Bunlar genellikle, diploma veya benzeri bir resmi belgeye sahip olduklarından istatistiklerde ve resmi kayıtlarda okur-yazar olarak görünmektedirler. Bu nedenle bunlara “gizli okumaz-yazmaz” adı verilmektedir.

Gizli okumaz-yazmazlar kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır: Bunlar, “fonksiyonel okumaz-yazmazlar” ile “okuma-yazmayı unutanlardır”.

1. *Fonksiyonel Okumaz-Yazmazlık*: Okuma-yazma ve aritmetik ile ilgili temel bilgi ve becerilerin günlük yaşamda etkin bir şekilde kullanılmamasına fonksiyonel okumaz-yazmazlık denilmektedir. Unesco 1978 yılında fonksiyonel okumaz-yazmazı "Toplumsal ve bireysel yönden gelişebilmesi için gerekli okuma-yazma ve hesap yapma becerilerine sahip olmayan, içinde yaşadığı topluluk ve grupta okuma-yazma ile ilgili görevlerini yerine getiremeyen kişi", olarak tanımlamıştır (Güneş, 1992, s. 6). Yeni okur-yazarların gerekli materyallerle desteklenmemesi, okuma-yazma sonrası programlara alınmaması; bu kişilerin giderek edindikleri bilgi ve becerileri günlük yaşamda kullanamamalarına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak bu kişiler "fonksiyonel okumaz-yazmaz" duruma düşmektedirler.

2. *Okuma-Yazmayı Unutma (Alletrisme)*: Okuma-yazma ve aritmetik ile ilgili temel bilgi ve becerileri edinmiş kişilerin zamanla bunları unutmaları durumuna "alletrisme" veya "okuma-yazmayı unutma" denilmektedir. Yeni okur-yazarların, okuma-yazma sonrası programlarla ve eğitici materyallerle desteklenmemesi bu duruma neden olmaktadır. Malezya'da yapılan bir araştırmaya göre bu kişilerin sifıra düşmeleri için üç yıl yeterli olmaktadır (Güneş, 1992, s. 52).

Fonksiyonel Okur-Yazarlık

Okuma-yazma ve aritmetik ile ilgili edinilen bilgi ve becerilerin bireysel, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarla kullanılabilme durumunu anlatır. Fonksiyonel okur-yazarlıkta ağırlık, okuma-yazma ve aritmetik ile ilgili temel bilgi ve becerilerin öğrenilmesi ve bunların günlük yaşamda kullanılmasına yöneliktir. Bir başka ifadeyle fonksiyonel okur-yazarlık düzeyi hem teknik becerileri hem de işlevsel becerileri kapsamaktadır. Hatta bireyin sosyal, yurttaşlık ve ekonomik rollerine daha iyi hazırlanmasına ve gelişmesine yardımcı bir düzey olarak görülmektedir.

Multi fonksiyonel Okur-Yazarlık

Bu düzey, okuma-yazma ve aritmetik ile ilgili temel bilgi ve becerilerin edinilmesine, bunların bireysel sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda kullanılmasına ve giderek bireyin kapasitesini sonuna kadar geliştirebilmesine imkan veren bir düzeydir. Bu düzeydeki okur-yazarlık sadece bireyin değil toplumun da daha ileri düzeylere gitmesine imkan sağlar. Bu düzeyin özellikleri, bireyin kendini gerçekleştirme, yaratıcılığını geliştirme, derin değerlere sahip olması, daha karmaşık sorunları araştırmaya yönelmesi, daha kapsamlı dünya görüşüne sahip olarak objektif olması vb. sayılabilir. Ayrıca bu düzey, sosyal, politik ve ekonomik hayat için zorunlu bütün bilgilerin anahtarı ve bilgi edinmenin kapısı olarak görülmektedir.

SONUÇ

Buraya kadar yapılan incelemelerden de anlaşılacağı gibi okur-yazarlık düzeyleri yükseldikçe, okuma-yazma ve aritmetikle ilgili temel bilgi ve becerilerin gelişmesi yanında, günlük yaşamla ilgili işlevsel bilgilerin kazanılması da artmaktadır. Böyle bir okur-yazarlık anlayışı; kişisel ve toplumsal gelişmenin vazgeçilmez bir anahtarı, yaşam boyu sürecek bir öğrenme ve insan gelişiminin temeli olmaktadır. O halde, ülkemizde kişisel ve toplumsal gelişmenin sağlanabilmesi için öncelikle okumaz-yazmazlardan başlanarak kademe kademe tüm insanlarımızın mültifonksiyonel okur-yazarlık düzeyine getirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Bhola, H.S.** *Les Campagnes d'Alphabétisation*, Unesco, 1986.
- Güneş, Firdevs.** 1990: *Dünya Okuma-Yazma Yılı*, Milliyet Gazetesi, Düşünenlerin Düşüncesi Köşesi, 16 Eylül 1989.
- Güneş, Firdevs.** 1990: *Dünya Okuma-Yazma Yılı, Önemi ve Amaçları*, Çağdaş Eğitim Dergisi, Sayı: 148, Ekim 1989.
- Güneş, Firdevs.** *Yetişkinlere Okuma-Yazma Öğretimi*. Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları. Yaygın Eğt. Ens. Matbaası. Ankara, 1992.
- Hamadache, Ali et Martin, Daniel.** *Théorie et Pratique de l'Alphabétisation*, Unesco, 1988.
- Lowe, John.** *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, Çev: Turhan Oğuzkan. Unesco Türkiye Milli Komisyonu. Ankara, 1985.
- MEB, Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, *1928-1983, Cumhuriyetin 60. Yılında Belgelerle Okuma-Yazma Seferberliği*, MEB, Ankara, 1983.
- Sautoy, du Peter.** *La Planification et l'Organisation des Programmes d'Alphabétisation des Adultes Afrique, Guides Pratiques Pour Extrascolaire*. 4. Unesco 1966.
- Unesco, *Education Des Adultes, Notes d'Information*, Numéro Spécial, No: 4/1988.
- Unesco, *Programme Experimentale Mondiale d'Alphabétisation Evaluation*. Critique, Les Presses de l'Unesco, 1976.
- Unesco, *Année Internationale d'Alphabétisation: Une chance et un défi*, Bureau International d'Education, Unesco, 1990.
- Unicef, *Herkes İçin Eğitim Dünya Beyannamesi*, Ankara, 1990.